
İSA HƏBİBBƏYLİ
AMEA-nın vitse-prezidenti,
Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat
İstitutunun direktoru, akademik

***

“Abdulla Şaiq kimdir?” sualına cavab vermək üçün onun yaradıcılığının və çoxcəhətli fəaliyyətinin bütün istiqamətlərini və mərhələlərini özündə əhatə edən bir format meydana çıxarmaq lazımdır. Mən düşünürəm ki, bu, bir neçə istiqamətdə inkişaf edən, nəhayət, özünün gerçək geniş əhatə dairəsini tapan bir model ola bilər. Abdulla Şaiq bədii yaradıcılığa XIX əsrin axırlarında klassik poeziya nümunələri ilə başlamışdı. Tərcümələrini çıxsaq, ilk qələm təcrübələri klassik poeziya üslubunda yazılmış qəzəllərdən ibarət idi. Lakin zaman dəyişmiş, qəzəl ədəbiyyatı ənənəsi, Mirzə Fətəli Axundzadənin sözü ilə desək, “Gülüstan və zinətül-məcalis” dövrü keçmişdir. Aşıqanə qəzəllərlə milləti gələcəyə, maarifləndirməyə, milli oyanışa aparmaq mümkün deyildi. Mirzə Fətəli Axundzadə ilə başlayan yeni ədəbiyyat artıq meydanda idi. Abdulla Şaiq də XX əsrin əvvəllərində yeni ədəbiyyatın inkişaf etdirilməsinə özünün böyük töhfələrini vermişdir. Doğrudur, XX

əsrin əvvəllərində Abdulla Şaiq, əsasən, Azərbaycan romantizm ədəbi cərəyanını təmsil edirdi. Burada onun adını Azərbaycan romantizmini təmsil edən qüdrətli romantik sənətkarlarla, milli romantizm ədəbi cərəyanının baniləri ilə – Hüseyn Cavid, Əlibəy Hüseynzadə, Məhəmməd Hadi, Abbas Səhhətə birlikdə çəkmək tamamilə təbiidir. Amma nəzərə almaq lazımdır ki, Abdulla Şaiqin romantizmi ilə Hüseyn Cavidin, Məhəmməd Hadinin romantizmi fərqli bir istiqamətdədir. Hüseyn Cavid fəlsəfi, Əlibəy Hüseynzadə ictimai-siyasi romantik üslubun nümayəndələri idilər. Hətta ideyaca, üslubca Abbas Səhhətin yaradıcılığı da Abdulla Şaiqin yaradıcılığından fərqlənirdi. Əgər Abdulla Şaiqə ən yaxın olan Abbas Səhhət romantik-realist sənətkar idisə; onda romantizm birinci, realizm ikinci idisə, XX əsrin əvvəlləri kontekstində Abdulla Şaiqdə realizm əvvəl, romantizm ondan sonra gəlirdi. Əgər diqqətlə fikir versək, Abdulla Şaiq nəsr əsərlərində realist, şeirlərində romantikdir. Onun nəsrində, məsələn “Məktub yetişmədi” hekayəsində sadə insanların ağır məişəti, həyatı, ümidləri realistcəsinə təsvir olunub. “Araz” romanı da, “Əsrimizin qəhrəmanları” romanı da çox realist əsərlərdir. Amma Abdulla Şaiqin şeirləri ideal və insanlığa həsr olunmuş mükəmməl romantik lirika örnəkləridir. Onun “Həpimiz

---

bir günəşin zərrəsiyiz, həpimiz bir yuva pərvərdəsiyiz" misralarında ümumbəşəri romantik ideallar öz əksini tapmışdır. Abdulla Şaiq nəsrində S.S.Axundov, S.M.Qənizadə kimi gerçək ideyaların daşıyıcısı idi. Şeirlərində isə Hüseyn Cavidin, Əlibəy Hüseynzadənin, Məhəmməd Hadinin, Abbas Səhhətin fikir və əqidə yoldaşı idi. Bu cəhətdən Abdulla Şaiq XX əsrin əvvəllərində romantizmlə realizm arasında olan, realizmi ağır gələn, daha obrazlı desək, realizm ağırlıqlı romantik şair idi. Abdulla Şaiqin sovet hökumətinə qədərki yaradıcılıq mərhələsində dəqiq belədir.

Amma sovet hökuməti qurulduqdan sonra, meydanda klassik romantiklərdən yalnız Hüseyn Cavid qalmışdı. Belə ki, Abbas Səhhət və Məhəmməd Hadi dünyasını, Əlibəy Hüseynzadə isə yaşayış yerini dəyişmişdi. Bir nəfərin yazıb-yaratması ilə ədəbi cərəyan yaşaya bilməzdi. Ona görə də Abdulla Şaiqin yaradıcılığındakı maarifçi realizm istiqaməti tədricən inkişaf etdi və o tədricən maarifçi-realizm yolunu tutdu. Abdulla Şaiq həm həyatda, həm də ədəbiyyatda maarifçi realist ədib kimi fəaliyyət göstərmişdir. Abdulla Şaiqin Bakıda yaratdığı məktəb Şaiq Nümunə Məktəbi kimi şöhrət qazanmışdı. Bu dövrdə Bakıda cəmi iki nümunə məktəbi var idi: Süleyman Sani Nümunə Məktəbi və Abdulla Şaiq Nümunə Məktəbi. Azərbaycanın bir çox görkəmli

---

ziyalıları həmin nümunə məktəbindən çıxmışlar. Abdulla Şaiq Nümunə məktəbi nümunəvi təhsil müəssisəsi olmaqdan başqa, həm də ədəbiyyat, sənət məktəbi idi, yazıçıların görüş yeri idi və s. Hesab edirəm ki, Abdulla Şaiqin həyatı və yaradıcılığı, fəaliyyəti bu istiqamətlərdə müstəqillik dövründə yenidən öyrənilməlidir.

"Abdulla Şaiq kimdir?" – sualına daha başqa aspektlərdən də elmi cavablar vardır.

Abdulla Şaiq – Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının böyük yaradıcılarından biridir. Onun uşaqlar üçün yazdığı şeirlər Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının qızıl fonduna daxildir. Xalqımızın bir neçə nəsli Abdulla Şaiqin uşaq şeirləri ilə yetişib formalaşmışdır.

Abdulla Şaiq – XX əsrin əvvəllərində məktəblərdə tədris olunan qiymətli dərsliklərin müəllifidir.

Abdulla Şaiq – görkəmli tərcüməçidir. Rusiya və Avropa ədəbiyyatının ən yaxşı nümunələri Abdulla Şaiqin tərcüməsində xalqımıza çatdırılmışdır.

Abdulla Şaiq – tanınmış ictimai xadim idi. O, SSRİ Ali Sovetinə deputat seçilmişdir.

Abdulla Şaiq – Azərbaycan ziyalılığının ən görkəmli nümayəndəsi idi.

Abdulla Şaiq – şəxsiyyətdir.

Hesab edirəm ki, Abdulla Şaiqin böyük əsərlərindən biri də oğlu, görkəmli ədəbiyyatşünas alim,

---

akademik Kamal Talıbzadə idi. Bu gün mənim Abdulla Şaiqdən danışmış, böyük müəllimimiz, akademik Kamal Talıbzadədən danışmamağa mənəvi haqqım yoxdur. Kamal Talıbzadə bizim aspirantura dövrü müəllimimiz idi. Mən namizədlik dissertasiyası müdafiə edəndə dissertasiya şurasının sədri idi. Abdulla Şaiq özünün yüksək ziyalılığı və elmi-əsərləri ilə yeni nəsillərin inkişafına böyük xidmət göstərmişdir. Eləcə də ustad bir ədəbiyyatşünas kimi Kamal Talıbzadə də bir neçə nəslin inkişafına, gənclərə yol açan, meydan verən çox böyük bir elm xadimi idi. Akademik Kamal Talıbzadə Azərbaycanda ədəbi tənqid tarixi elmi məktəbini yaratmışdır. Kamal Talıbzadə, həmçinin Abdulla Şaiqin çoxcildlik - 5 cildlik əsərləri külliyyatını hazırlayıb, nəşr etdirmişdir. Kamal Talıbzadənin bu ciddi mətnşünaslıq işi Abdulla Şaiq kimi Ata qarşısında övlad borcundan başqa, həm də yüksək ədəbiyyatşünaslıq missiyasının yerinə yetirilməsi demək idi. Bu gün Bakı şəhərindəki Abdulla Şaiqin ev muzeyi adını daşdığı böyük sənətkarın da, akademik Kamal Talıbzadənin də xatirəsini yüksək səviyyədə yaşadıb yeni nəsillərə çatdıran nümunəvi mədəniyyət ocağı kimi fəaliyyətini uğurla davam etdirir.

Abdulla Şaiqin adı və xatirəsi yaşadılır, əsərləri yeni nəsillərin tərbiyəsinə uğurla xidmət edir.